

ПОНЯТТЯ ТА СУТНІСТЬ ВИНАХІДНИЦТВА

Ковальова М.В.,

*кандидат юридичних наук, ст. викладач кафедри
міжнародного права
ДВНЗ «Ужгородський національний університет»*

Відносини, що виникають у процесі створення інновації, у більшості випадків потрапляють під цивільно-правове регулювання. Як зазначає Н.С. Кузнєцова, інноваційні правовідносини є різноманітними, оскільки в них присутня публічна складова, яка визначається активною участю держави та її органів, а також приватноправова складова, яка забезпечується участю творця – індивіда або відповідних утворень. Так чи інакше основу інноваційних відносин складає винахідництво у широкому та у вузькому сенсі.

Метою даного дослідження є розкриття правового змісту та сутності таких понять як винахід, винахідник, винахідницький рівень, винахідницьке право, тощо з метою вдосконалення деяких положень Закону України “Про охорону прав на винаходи і корисні моделі”

Аналіз юридичної літератури виявив відсутність у ній тлумачення поняття “винахідництво”, функціонує визначення тільки

термінів “винахід”, “винахідник”. Надто абстрактно й узагальнено подано визначення цього поняття у мовознавстві: “Винахідництво – діяльність винахідника, винахідників”, а “Винахідник – той, хто винайшов або винаходить що-небудь”ⁱ.

Українська радянська енциклопедія тлумачить: “Винахідництво – це творчий процес, що веде до нового розв’язання того чи іншого завдання в будь-якій галузі народного господарства, культури, охорони здоров’я чи оборони й дає позитивний ефект”. Схоже визначення наводять й економісти, котрі вважають, що “винахідництво – творчий процес, який дає змогу по-новому вирішувати завдання в будь-якій галузі народного господарства і має позитивний ефект”ⁱⁱ.

Доречно вважати, що винахідник – це людина, яка відрізняється особливим складом розуму, започаткованим на знаннях, вміннях, досвіді, намаганні удосконалювати оточуючий світ, неординарним мисленням, а винахід – це зовнішній його вияв. Винайти – означає створити.

Винахід – це творчий результат людини, спрямований на вдосконалення технологічного (технічного) рішення, що відповідає умовам патентоздатності. Особливістю будь-якого винаходу є суттєва зміна властивостей, функцій та структури технічних. Одним із основних етапів в процесі створення винаходу є виявлення технічної суперечності, яка повинна привести до якісно нового, раніше не відомого результату.

Для появи принципово нових задумів люди намагалися створити екстремальні умови, у тому числі усувалися від суспільства у безлюдні, пустельні місця, монастирі, відправлялися в кругосвітні подорожі, створювали академістечка. Необхідно було відійти від впливу стереотипів, подивитися на світ зовсім вільним, не обтяженим традиціями поглядом і виносити нове рішення без огляду на існуючі аналоги. Проте так чи інакше винахідництво підпорядковане певним правилам мислення, технічної творчості та встановленим нормам права.

З юридичної точки зору, винахідницьке право – це система норм, що регулюють відносини пов’язані зі створенням та застосуванням винаходів та інших результатів творчості, використовуваних у виробництві. Водночас таке визначення не є актуальним, бо асоціюється із радянським винахідницьким правом, яке мало своє спрямування і не вкладається у сучасне розуміння права інтелектуальної власності як частини приватного права.

З економічної точки зору винахідництво пов’язане із використанням об’єктів відкриття (явищ, властивостей та закономірностей). Тож воно – еволюція у розвитку технічного прогресу. Винахідництво пов’язане також з інтелектуальною

власністю, із законним правом людей володіти, використовувати на власний розсуд винахід, корисну модель або раціоналізаторську пропозицію, надавати право на використання їх іншим особам. Якщо відкриття важко передбачити, то винахід може мати плановий характер і входити до розробки перспективних і поточних тематичних планів, проведення технічних конкурсів, організації широкої інформації про результати інтелектуальної діяльності.

З погляду економічної ефективності винахідництво слід орієнтувати не стільки на створення нового, що з'являється як відкриття, скільки на реалізацію та поширення цього нового на певному рівні. Винахідництво може виявити себе фактором, що розвивається екстенсивно, коли реалізуються наявні об'єкти відкриття. Як зазначають О.А. Підопригора та О.Д. Святоцький, винахідництво – один із найбільш поширених і масових видів творчості, який практично доступний кожному. Інша справа, що здатність до винахідництва в одних більша, в інших менша.

Творчість як найхарактернішу рису винахідництва визначають усі без винятку дослідники цього феномену. Так, відомі англійські вчені й винахідники М. Тюрінг і Е. Лейтуейт вважають, що винахідницька діяльність як творчість підпорядковується закону, котрий за своєю природою не є ні випадковим (казуальним), ні причинно-наслідковим (каузальним). На їх погляд, життя людини в різні моменти розвивається за трьома різними законами: випадковості, причинності, свободи волі. Їх поєднання зумовлює внутрішній закон і постійне намагання творити та враховує індивідуальні та/або суспільні потреби.

Творчість – це діяльність, що породжує щось якісно нове, яке характеризується неповторністю, оригінальністю і суспільно-історичною унікальністю. Творчість завжди припускає існування творця.

Творчість взагалі і винахідництво як її різновид становлять сферу, в якій яскраво виявляється обдарованість людини, її працьовитість, її прагнення та інші особисті риси. Вона виявляється у створенні нових за задумом культурних чи матеріальних цінностей. Творчі здібності притаманні будь-якій людині, будь-якій нормальній дитині – потрібно лише зуміти розкрити і розвинути їх.

Складовою інтелектуального потенціалу визнано реальні результати творчої, інтелектуальної чи іншої діяльності. Вагоме місце серед них посідають винаходи. У своїй праці “Акт творчості” А. Кестлер “винаходом” називає зародження ідеї, котра в подальшому отримує матеріальне втілення. Винахід призначений для задоволення людських потреб, для вирішення нагальних проблем, причому це здійснюється нетрадиційними методами, що нагадують певний ідейний якісний стрибок. В основі винаходу лежить не просте

збільшення кількості чи розміру, не використання нових матеріалів – тут суттєва новизна основного конструктивного принципу. Творчу сутність винаходу складає саме цей перехід до нового конструктивного принципу, який не може бути виведений із відомих ідей шляхом логічного міркування.

Стаття 1 Закону України “Про охорону прав на винаходи і корисні моделі” подає формально-логічне визначення винаходу як технологічного рішення, що відповідає критеріям патентоспроможності, тобто новизні, винахідницькому рівню та промисловій придатності. Варто детальніше розглянути поняття «технологічне рішення». Слово «рішення» може функціонувати у двох значеннях: перше – процес вольової дії, процес мислення, друге – результат вказаних процесів, тобто це результат процесу мислення, який виражається сукупністю засобів, необхідних для задоволення промислової попитів, які виникли за певних суспільних потреб. Люди, які займаються технічною творчістю вважають, що це складний інтелектуальний процес.

Винаходи зазвичай створюються на основі науково – технічних відкриттів, які виявляють закони, що управляють силами матеріального світу. Науково – технічне відкриття – це джерело, звідки бере свій початок винахід. Винайти можна те, що не існує в матеріальному світі, тобто те, що ще треба створити. Винахід вирішує певну технічну задачу практично, і це призводить до створення певного продукту, який має нову технічну цінність.

Сутність винаходу розкривається через об’єкт винаходу, тому об’єкт винаходу і є форма вираження сутності винахідництва. Але можлива й інша форма вираження сутності винаходу - через сутність технічного рішення. Технічне рішення задачі, яке базується на творчому вирішенні певної технічної проблеми, дійсно входить у зміст поняття сутності винаходу.

Сутність винаходу – це поняття широке, яке має дві грані: технічну та правову. З одного боку винахід – це технічний засіб, який характеризується властивою йому структурно – функціональною єдністю (технічна складова сутності винаходу). З іншого боку кожному юридично значимому винаходу характерні ознаки, які характеризують суспільство в своїх нормативних приписах (правова складова сутності винаходу).

Коли йде мова про технічну складову винаходу, то мається на увазі технічно здійснювана пропозиція щодо досягнення результату, який поставлений винахідником в задачі винаходу. Тому технічна сутність винаходу є ідеєю. Ідея винаходу відображає найзагальніші принципи вирішення задачі, вказує на технічний шлях такого вирішення. Вона з’являється в результаті творчого осмислення і постановки технічної проблеми, яка є одним з елементів задачі

винаходу. Тому формулювання ідеї полягає у визначенні технічної проблеми і шляхів її вирішення.

Правова складова сутності винаходу має два аспекти: внутрішній та зовнішній. Внутрішній аспект полягає в оцінці актуальності поставленої задачі і позитивного характеру досягнутого результату. Однак для технічної сутності винаходу не є важливим, чи дійсно є актуальною для суспільства поставлена задача та чи досягнутий результат при її вирішенні. Зовнішній аспект полягає в оцінці відповідності тим критеріям обороноспроможності, для перевірки яких є необхідний порівняльний аналіз пропозиції з рівнем техніки, який об'єктивно існував на дату пріоритету. У результаті такого аналізу повинно бути доказано, що винахід має новизну та необхідний технічний та творчий рівень.

Не кожна нова технічна ідея є винаходом. Щоб бути визнаним за винахід і тим самим викликати передбачені законом правові наслідки, вона має задовольняти певні передбачені законом вимоги. У різних країнах встановлено різні вимоги до винаходу. Відмінності є у самому підході до форми, в якому дається визначення винаходу, у кількості та змісті його ознак, у порядку перевірки відповідності запропонованого рішення вимогам, поставленим до винаходу. Наразі досить складно дати чітке визначення природи винаходу, тому що винахід – це створення і виготовлення того, що не існувало раніше. Однак законодавствами всіх країн винаходи охороняються як нововведення, що належать до технічних засобів, що відповідають визначеним вимогам (критеріям патентоспроможності).

Винахід, будучи результатом інтелектуальної діяльності людини в сфері технічної творчості, носить нематеріальний характер, але матеріалізується, знаходить своє втілення в реальних об'єктах. Закон України «Про охорону прав на винаходи і корисні моделі» встановлює, що об'єктами винаходів можуть бути: продукт (пристрій, речовина, штам мікроорганізму, культури клітин рослин і тварин, тощо); спосіб; застосування раніше відомого продукту чи способу за новим призначенням.

Для кращого розуміння того, що визнається винаходом у юридичному змісті, з погляду закону спочатку необхідно визначити, що є винаходом у звичайному, загальноприйнятому розумінні. Справа в тому, що винаходи не є продуктом права, вони створювалися людством задовго до появи законів, що регулюють відносини щодо цих об'єктів. Оже, винахід як результат людської діяльності – це будь-яка вигадка, що не є відтворенням чогось вже існуючого в навколишньому світі або в джерелах інформації.

Винахід – це об'єкт промислової власності, якому надається правова охорона на основі патенту. Відповідно до ст.7 Закону України «Про охорону прав на винаходи і корисні моделі» винахід повинний

відповідати певним критеріям, мати новизну, винахідницький рівень і бути промислово придатним. Іншими словами, під поняттям «винахід» правомірно розуміти об'єктивно існуюче явище, що в загальному вигляді можна визначити як творче вирішення практичної задачі. Винаходом може вважатися будь-який досягнутий людиною результат, суть якого полягає у знаходженні конкретних технологічних або технічних засобів вирішення завдання, що виникло у сфері практичної діяльності.

Винахід – це є уявна побудова, оформлена на папері, в якій заявлено про рішення конкретної прикладної задачі новим способом, не зареєстрованим до цього як «винахід», а інновація – це є введення в існуючий виробничий процес поступових змін, що призводять до загального покращення показників якості, ціни та ефективності продукції. Такий напрямок відрізняється від традиційного та є перспективним.

Рівень інтелектуальної діяльності вищий у тих країнах, де приділяють більше уваги піклуванню, створенню необхідних умов для успішної роботи творця, належних результатів інтелектуальної власності. Його фігура стає центральною у суспільному розвитку. Отже, успішний розвиток інтелектуальної власності прямо залежності від правового забезпечення суб'єктивних прав, охоронюваних законом інтересів і прав самого творця. Якщо винахідник відмовляється від своїх патентів на винаходи тому, що не спроможний підтримувати (сплачувати мито) їх чинність, то таке становище не буде стимулювати активізацію його творчої діяльності.

Список використаних джерел:

1. Кузнєцова Н. С. Цивільно-правові засоби забезпечення інновацій у сучасному законодавстві України / Н. С. Кузнєцова // Інноваційний розвиток України: наукове, економічне та правове забезпечення: тези доповідей Всеукраїнської наук.-практ. конф., 27–28 жовтня 2006 р., Харків / упоряд.: О. В. Петришин, М. О. Кизим. – Харків, 2007. – С. 56–58.
2. Великий тлумачний словник сучасної української мови / [уклад. і голов. ред. В. Т. Бусел]. – К.; Ірпінь: ВТФ «Перун», 2003. – 1440 с.
3. Економічна енциклопедія: у 3 т. / [відп. ред. С. В. Мочерний]. – К.: ВЦ «Академія»; Тернопіль: Академія нар. господарства, 2000–2002. – Т. 1. – 2000. – 864 с.
4. Право інтелектуальної власності: підручник для студ. вищих навч. закладів / [за ред. О. А. Підпригори, О. Д. Святоцького]. – К.: Видавничий Дім «Ін Юре», 2002. – 624 с.

5. Тринг М. Как изобретать? / М. Тринг, Э. Лейтуэйт; [пер. с англ. А. С. Доброславского]. – М. : Мир, 1980. – 273с.
6. Koestler A. The Act of Creation / A. Koestler. – L. : Pan Books, 1970. – P. 17.
7. Соколов А. В. О сущности изобретения / А. В. Соколов // Вопросы изобретательства. – 1990. – № 2. – С. 31–36.